

De doper

Voorganger: Ds. Heleen Weimar

Lezingen:

1^e Schriftlezing: Jesaja 40,1-11

2^e Schriftlezing: Lucas 3,1-16

Het adventsproject met de kinderen luidt 'Gezichten rondom het Kind van de Vrede'. Het eerste gezicht dat we te zien krijgen, op deze eerste Adventzondag, is dat van Johannes de Doper. De levens van Johannes en Jezus lopen lange tijd parallel. Al in de buik van hun moeders is er een vorm van contact met elkaar: als Maria en Elisabeth, beide zwanger, elkaar ontmoeten dan verwelkomt Johannes zijn achterneefje met een sprong van vreugde. Volwassen geworden zullen zij beiden - afzonderlijk - de woestijn in trekken, om zich voor te bereiden op hun roeping.

Johannes gaat naar de woestijn, om er de bestemming van zijn leven te vinden. Zijn ouders hebben zulke hoge verwachtingen van hem. Als klein kind al voelde hij al sterk de hoop die er op hem gevestigd werd. Maar hij moet zelf uitvinden wie hij is en wat men van hem mag verwachten. Hij is een kind van zijn ouders. Maar hij moet ook zijn eigen weg gaan. Daarom trekt hij de woestijn in. Hij leeft daar uiterst eenvoudig. Sprinkhanen eet hij en wilde honig. Hij leeft er in eenzaamheid, of misschien in gezelschap van de Essenen, die zich ook in de woestijn hadden teruggetrokken. Hij opent zich voor wat er op hem toekomt.

Je kunt er voor kiezen, net als Johannes, voor een woestijnervaring, als een onderbreking van je gewone leven. Sommige mensen zoeken het in de stilte, van hun binnenkamer, van een klooster, of in de natuur, om net als in de woestijn even niet te worden afgeleid van al het lawaai dat er is en alle prikkels om ons heen. Anderen zien een poosje af van voldoende eten en drinken, houden iets als een vastentijd (niet persé in de veertigdagentijd), om net als in de woestijn te ervaren dat het niet vanzelfsprekend is om altijd genoeg te hebben.

Weer anderen gaan op reis, op pelgrimstocht of werkvakantie, om net als in de woestijn, je elke morgen af te vragen: wat zal deze dag mij brengen?

Je kunt er dus voor kiezen, een dergelijke ervaring te ondergaan. Maar een woestijnervaring kan je ook overkomen. En dat gebeurt velen van ons. Ernstige ziekte, een groot gemis, een periode van leegte, van dorheid, de weg kwijt zijn in je leven, dat zijn woestijnervaringen.

In een dergelijke periode kan het gebeuren, dat je opnieuw beleeft wat het betekent om een kind , een

zoon of dochter van God te zijn. Dat je je leven aan God kunt toevertrouwen – gewoon omdat er echt niemand anders is bij wie dat kan. En dat je opnieuw beseft dat je leven een bestemming heeft; dat de mensen om je heen en dat God iets van jou mogen verwachten.

Wat Johannes doormaakt in de woestijn, we weten het niet. We kennen alleen de uitkomst van zijn zoektocht. Omkeer, daar draait het bij hem om. Johannes ziet het als zijn taak om daartoe op te roepen. Dat mogen we van hem verwachten. Maar we moeten niet álles van hem verwachten.

Inkeer geeft de Nieuwe Bijbelvertaling als weergave van Johannes' boodschap (Lucas 3,3). Maar dat is maar één kant van de diamant. Het gaat om een draai, een wending in je leven, maar meer dan alleen naar binnen. Misschien begint het wel met inkeer. Met, naar binnen kerend, jezelf afvragen: wie ben ik eigenlijk? Wat ben ik aan het doen? Waar gaat het met mij naartoe? Maar het gaat ook om een toewending. Een toewenden naar de liefde van God.

En het gaat om omkeer. Ons afwenden van een manier van leven die anderen en onszelf schaadt. Al die bewegingen zijn inbegrepen in Johannes' doop van omkeer tot vergeving van zonden.

Wat Johannes de Doper teweeg brengt is ongekend. Massa's mensen uit Jeruzalem en heel Judea verlaten hun huizen, hun werk, hun gewone leven om een woestijnervaring op te doen. Om opnieuw te ondervinden, wat het betekent om zoon of dochter van de Eeuwige te zijn. Om zich toe te wenden naar de ontferming van God en de opdracht tot een nieuw leven te ontvangen.

En die onderdompeling in de Jordaan, dat was echt een vondst van Johannes!

Nou, een vondst? Hoe kwam hij er eigenlijk toe, om zijn boodschap met dit ritueel gepaard te laten gaan? Was het een samenvoeging van twee bestaande gebruiken tot een nieuwe ritueel, een nieuwe lijfelijke geloofservaring?

Bestond er in Johannes' tijd al de proselietendoop? Zeker is dat niet Wanneer iemand uit de volken tot het Jodendom toe wil treden, dan is er onder andere het ritueel van de onderdompeling. Dan moet je, net als Israël ooit, ook als het ware door het water van de Rode Zee getrokken worden, dan moet je ook als het

ware door de Jordaan waden om het beloofde land binnen te gaan. Heb je dat aan den lijve ondervonden, dan kun je bij het volk van Israël horen.

Of sluit Johannes aan de initiatierite van de gemeenschap van de Essenen, die ook uit onderdompeling in water bestond?

Zeker zit er ook het element van reiniging in. Het Jodendom kent allerlei reinigingswetten. Als je ritueel onrein geworden bent, door het aanraken van iets of iemand die ritueel onrein is, dan kun je een ritueel bad nemen om weer schoon te worden.

Hoe dan ook ontstaan, hoe dan ook gevonden, de doop van Johannes heeft twee sterke betekenselementen: door God uit het water getrokken worden, gered worden tot een nieuw leven. En: helemaal schoon worden, van buiten en van binnen, om nieuw en schoon te gaan leven naar Gods bedoeling. Gered naar lijf en ziel. Schoon naar lijf en ziel, van binnen en van buiten.

Velen, velen uit Jeruzalem en Judea, komen toegestroomd, een beweging als het stromende water zelf. Ze komen toegestroomd om een nieuw begin in hun leven te ervaren. Om in de woestijn en door het water opnieuw geboren te worden als zonen en dochters van God.

Maar - al die toegestroomde mensen krijgen er meteen flink van langs. Ze worden door Johannes met vlijmscherpe beeldspraak gekwalificeerd als 'Adderengebroad' – kinderen van de slang – en als onvruchtbare bomen, die maar omgehakt moeten worden. 'Adderengebroad' dondert Johannes, 'wie heeft jullie wijsgemaakt dat je veilig bent voor het komende oordeel? Breng vruchten voort die een nieuw leven waardig zijn... Ja, de bijl ligt al aan de wortel van de boom: iedere boom die geen goede vruchten draagt, wordt omgehakt en in het vuur geworpen.

Een donderpreek, vegen uit de pan, dreigen met een bijl en met omgehakt worden...

Wanneer het gaat om de strijd tegen het kwaad, dan zijn er in de bijbel twee lijnen te bespeuren. De 'zachte' lijn van 'kwaad straft zichzelf.' God heeft de wereld zo geschapen, dat het kwaad zichzelf teniet zal doen. Deze lijn vinden we vooral in de wijsheidsliteratuur, zoals het Spreukenboek. (Bijvoorbeeld: wie een kuil graaft voor een ander valt er zelf in... Of: eerlijk duurt het langst.) Kwaad doen is vooral domheid. De harde lijn zegt: kwaad wordt gestraft, door God, bij het komende oordeel. God grijpt in, God kan het niet langer verdragen. Deze lijn vinden we vooral bij de profeten.

De representanten van de eerste lijn hebben iets meer vertrouwen in het verantwoordelijkheids-besef en het inzicht van mensen. Dat past misschien het meest bij ons levensgevoel.

De vertegenwoordigers van de tweede, de harde lijn,

komen met meer hartstocht op voor de slachtoffers van het kwaad. Voor hen is er geen tijd om te wachten, tot slechteriken tot inzicht komen. Voor de meesten is het al te laat. En wat is dan gerechtigheid? Johannes uit zich in termen van de tweede lijn. Hij heeft het over het komend oordeel. Over vuur, waarmee de geduchte dag des Heren gepaard gaat.

Maar hoe het ook zij – in beide lijnen gaat het erom, dat het kwaad, het moedwillige of onzorgvuldige kwaad, de onverschilligheid of het aperte onrecht, geen toekomst schept, geen toekomst heeft; toekomst onmogelijk maakt En dat is een besef, dat wij momenteel zeer sterk herkennen. Als er geen liefde heerst, geen mededogen is, geen rechtvaardigheid, geen onbaatzuchtigheid, dan heeft een samenleving geen toekomst.

Wat mij nu het meeste raakt in het verhaal van Johannes de Doper, is de oprechte vraag van de omstanders: 'Wat moeten wij doen?' Dat vragen de gewone mensen, maar ook de tollenaars en ook de soldaten.

Wat moeten wij doen? Waar die vraag niet murw, of boos, of zelfgenoegzaam ontweken wordt, maar in alle oprechtheid gesteld, daar breekt de toekomst open! Nu kan Johannes gaan spreken van wat er in de wet van Mozes staat en hoe dat toe de passen is op ieders persoonlijke leven. 'Wie twee stel onderkieren heeft, moet delen met wie er geen heeft, en wie eten heeft moet hetzelfde doen.' En tegen de tollenaars: 'Niet extra geld vorderen en dat zelf houden.' En tegen de soldaten: 'Niemand mishandelen, niemand afpersen of je laten omkopen.'

Nico ter Linden vertelt in zijn bijbel voor kinderen ook over het optreden van Johannes de Doper. Of liever gezegd: Hij vertelt hoe Matteüs en Lukas samen bespreken, hoe ze het verhaal van Johannes de Doper zullen vertellen. Het begint zo:

'Maar nu moeten we nodig gaan vertellen hoe Jezus met zijn werk begon,' zei Matteüs.

'Je bedoelt dat hij gedoopt werd, in de rivier de Jordaan, door Johannes de Doper,' gaf Lukas ten antwoord. En dan vertellen ze over Johannes die uit de woestijn tevoorschijn komt om boeteprediker te worden. Dat hij riep: De koningszoon komt eraan. Ruim de rommel van je leven op. Denk je dat de koningszoon dat straks niet ziet, al die troep van jullie?... Aan de vruchten kent men de boom. Welnu, die boom van jullie brengt alleen maar rotte vruchten voort. De bijl ligt al aan de wortel van de boom. Als je niet oppast, komt de koningszoon hem binnenkort omhakken!'

Wanneer ze het hele verhaal hebben verteld, zegt Lukas tegen Matteüs: 'Nog even over die boom die de koningszoon zou omhakken, volgens Johannes de Doper. Ik heb Jezus nooit met een bijl gezien.' 'Ik ook niet', zei Matteüs. 'Jezus was milder dan

Johannes de Doper. Jezus was meer iemand om tegen de eigenaar van de bomen te zeggen: “Alstublieft, geef die slechte boom nog een kans, hak hem nog niet om. Ik zal hem wat extra water geven en de grond eromheen nog eens ompspitten en er mest op doen. Wees zo goed, heer, en laat die boom nog een jaar staan.”’

Johannes met zijn profetisch ongeduld en Jezus, de hovenier, met zijn geduldige, verwachtingsvolle zorgzaamheid – zij beiden, hoe verschillend ook, hopen vurig op Gods koninkrijk van vrede en gerechtigheid. Gerechtigheid, dat is: delen, als je over hebt, met wie niets heeft. Dat is eerlijk met geld en macht omgaan. Dat is niet intimideren of terroriseren. En als dat gebeurt, dan komt er vrede.

Het verhaal van Johannes de doper, zijn boodschap en de gesprekken met zijn tijdgenoten maakt ons duidelijk dat het wachten op de komst van Gods koninkrijk niet een lijdzaam afwachten is, maar een actief verwachten. En dat geldt ook voor de tijd van Advent.

Ons wachten op de komst van de Messias, ons toeleven naar het feest van Kerst, moet telkens weer beginnen met de vraag: wat kunnen wij doen? Hoe moeten we leven? Wat hebben we te geven? Johannes, wat moeten wij doen?

We gaan kijken naar schilderij van Rogier van der Weyden.

Op de achtergrond de Jordaan, Johannes heeft de Bijbel in de hand, om te kunnen zeggen wat we moeten doen, Johannes wijst naar Jezus, Latijnse tekst: ‘Zie het lam van God, dat de zonden van de wereld wegdraagt’

In het schilderij komen beide lijnen dus samen: de eisende kant van het geloof, de dringende stem, met de wet in de hand: zo moet je leven, hier moet je aan voldoen.

En de milde kant van het geloof: als het mis gaat komen er nieuwe kansen. Want Jezus is het Lam van God, dat de zonden van de wereld wegdraagt.

Amen

